

**MAGYARORSZÁG
NEMZETI ATLASZA
KIEGÉSZÍTŐ LAPJAI
2. FÜZET**

**NATIONAL ATLAS OF
HUNGARY
SUPPLEMENTARY MAP
LIFT-OUT SERIES
PART TWO**

**BUDAPEST
1994**

MAGYARORSZÁG NEMZETI ATLASZA KIEGÉSZÍTŐ LAPJAI

NATIONAL ATLAS OF HUNGARY SUPPLEMENTARY MAP LIFT-OUT SERIES

Készült a
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
FÖLDRAJZTUDOMÁNYI KUTATÓ INTÉZETÉBEN
Research, map compilation and design by the
GEOGRAPHICAL RESEARCH INSTITUTE
HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG / EDITORIAL BOARD

Elnök / Chairman: PÉCSI Márton
BASSA László, BECSEI József, BERÉNYI István, DÖVÉNYI Zoltán, IVÁN László, KERESZTESI Zoltán,
KOCSIS Károly, KOVÁCS Zoltán, MAROSI Sándor, SOMOGYI Sándor, TINER Tibor

A számítógépes térképszerkesztést végezte / Computer aided map design by
KERESZTESI Zoltán
FARKAS Zoltán

Kiadja / Published by the
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
FÖLDRAJZTUDOMÁNYI KUTATÓ INTÉZET
GEOGRAPHICAL RESEARCH INSTITUTE
HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
A kiadásért felel / Director: BERÉNYI István

Sokszorosította / Printed by the
KARTOGRÁFIA Kft. / CARTOGRAPHIA Co. Ltd.
Felelős vezető / Director: PAPP-VÁRY Árpád

AJÁNLÁS

Magyarország Nemzeti Atlaszának első kiadása 1967-ben jelent meg, s az országnak főként az 1960-as évekre jellemző természeti adottságairól, gazdasági és társadalmi viszonyairól, termeléséről és kulturális életéről tartalmazott térképes és szöveges információt.

Mind a térképek, mind a magyarázók — a szelektív statisztikai adatszolgáltatás és a halmozott adatok térképen való ábrázolásának részleges tilalma miatt — csak korlátozott tájékoztatást nyújthattak.

Az MNA második kiadása (1989) az elsőhöz viszonyítva több mint kétszeres tartalommal, főként az 1980-as évek adatbázisára támaszkodva, ill. a megelőző két évtized változásairól nyújtott részletesebb térképes és szöveges tájékoztatást. Bár az atlasz második kiadásakor a térképlapok tematikai megválasztásához, számos gazdasági ágazat helyzetét országosan bemutató térképekhez az adatbeszerzés már jóval kevésbé volt korlátozva, ill. a titkosítás köre szűkebbé vált, a gazdaság és a társadalom bizonyos szektorairól az adatok hiányoztak. E körülmények és nehézségek a második kiadás gazdagabb tematikus tartalmának összeállítására és kimunkálására is rányomták a bélyegüket. Mégis, mivel a térképlapok sorozatának szöveges magyarázója az 1980-as évek legvégén készült, ill. fejeződött be, az akkor kibontakozóban lévő kritikai légkörben lehetővé, sőt szükségszerűvé vált, hogy a térképsorozatok szöveges részében az ország természeti és tágabb értelemben vett társadalmi földrajzi környezeti változásait nem csupán egyértelmű pozitív fejlődésnek értelmezzék. Bizonyos kritikai értékelést kapott többek között az ún. szocialista iparosítás, a megelőző évtizedek mezőgazdasági és településfejlesztési politikája.

A nemzeti atlasz második kiadását a tudományos és a szélesebb közvélemény egyaránt kedvezően fogadta és az atlaszmű szerkesztőbizottságának tagjai kiemelkedő tudományos eredményekért járó állami kitüntetésben részesültek: 1990-ben Széchenyi-díjat kaptak.

Az MNA második kiadása több tekintetben kiegészítésre és újabb kiigazításra szorult, azon túlmenően, hogy időközben megtörtént az 1990. évi népszámlálás, amely népmozgalmi és más adatbázisának térképi feldolgozása már nagyon időszerűvé vált. A közelmúlt és a jelen gyökeres társadalmi és gazdasági változásai mind hazánkban, mind számos környező (egykori szocialista) országban, arra indította a korábbi kiadású Atlasz szerkesztéséért felelős Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutató Intézete (MTA FKI) alkotói munkaközösséget, hogy új, kiegészítő térképfüzetekben tegye közzé a legfontosabb változásokat. Ezúttal nem egy átfogó nemzeti atlasz kiadása a cél, hanem az, hogy a tematikus térképek folyamatos elkészítésével és megjelentetésével gyorsabb és pontosabb tájékoztatást tudjunk adni hazánk földrajzi környezete tényezőinek jelentősebb változásairól. Párhuzamosan megindult a nemzeti atlasz számítógépes adatbázisának kialakítása: jelen térképfüzet lapjai számítógép segítségével készültek (ARC/INFO program).

DEDICATION

The maps and explanatory texts of the first edition of the National Atlas of Hungary in 1967 focussed on the natural conditions, socio-economic pattern, production sphere and cultural background that were typical of the country in the 1960s.

Both the maps and explanatory notes failed to provide complete information because at that time a major part of the statistical data sets were of confidential character and there were restrictions on mapping the aggregated data on production.

The second edition of the National Atlas (1989) which provided information on the situation in the 1980s based on changes that had taken place during the preceding two decades, offered a more detailed picture and doubled its contents in comparison with the first atlas. Although by this time the data acquisition had been gradually made easier and the number of confidential topics were reduced and this had therefore contributed greatly to a more flexible selection of thematic maps published in this edition, some social phenomena and economic sectors still could not be shown due to the lack of data. These circumstances and difficulties encumbered the compilation and design of the second edition. Nevertheless, since the explanatory notes were completed by the end of the 1980s already in an atmosphere of criticism and a growing demand for socio-economic transformation, changes in the geographical environment were not evaluated as unambiguously positive. Some criticism was addressed, for instance, the so-called socialist industrialization, the collectivization in farming and the effects of regional development policy during the previous decades.

The second edition of the National Atlas was highly appreciated by the scientific community and by the wider public and members of the Editorial Board were awarded by Széchenyi Prize, a state award for outstanding scientific contributions in 1990.

The data sets provided by the national census of 1990 has been a source for the preparation of supplementary map sheets with explanations as far as the population and demographic and other trends are concerned. Also the dramatic political changes that have taken place during the past five years in the post-communist Central and Eastern Europe in general and in Hungary in particular pushed the updating of the National Atlas of Hungary to reflect the most relevant features of the progressing socio-economic transition. The Editorial Board of the Atlas based on the workshop within the Geographical Research Institute Hungarian Academy of Sciences that was responsible for the second edition has launched a venture to publish the present booklet. This volume of supplements is not intended as a comprehensive piece of work but should be considered as an initial effort to provide up-to-date information on the relevant changes in the components of the geographical environment of Hungary and its surroundings. At the same time creation of a computer data base for the National Atlas is under way and the present booklet is the result of computer aided mapping (ARC/INFO).

2. FÜZET / PART TWO

TARTALOM / CONTENTS:

Népmozgalom / Population and demographic trends, 1980-1989

Parlamenti választások / Parliamentary elections, 1990 és/and 1994

MEGJELENT / ALSO AVAILABLE:

1. FÜZET / PART ONE

TARTALOM / CONTENTS:

Magyarország és szomszédsága etnikai térképe / Ethnic map of Hungary and its surroundings

Közigazgatás / Administrative divisions, 1994

ELŐKÉSZÜLETBEN / IN PREPARATION:

Nemzetközi vándorlás / International migration, 1980-1992

Budapest, 1970-1990

Személyi jövedelemadó és helyi adók / Personal income tax and local rates, 1992

Közlekedés és hírközlés / Transport and telecommunications, 1992

Foglalkoztatottság / Labour participation, 1990-1994

Légszenyező anyagok kibocsátása / Emission of air pollutants, 1990

Helyi környezeti-társadalmi konfliktusok és néhány ismert elszennyezett terület /
Local environmental-social conflicts and selected contaminated areas

Környezeti károkat okozott szovjet katonai objektumok /
Former Soviet military sites with environmental damage

Készült a Magyar Tudományos Akadémia Akadémiai Kutatási Alap és a Budapest Bank Rt. támogatásával
Sponsored by the Hungarian Academy of Sciences Research Fund and Budapest Bank Co.

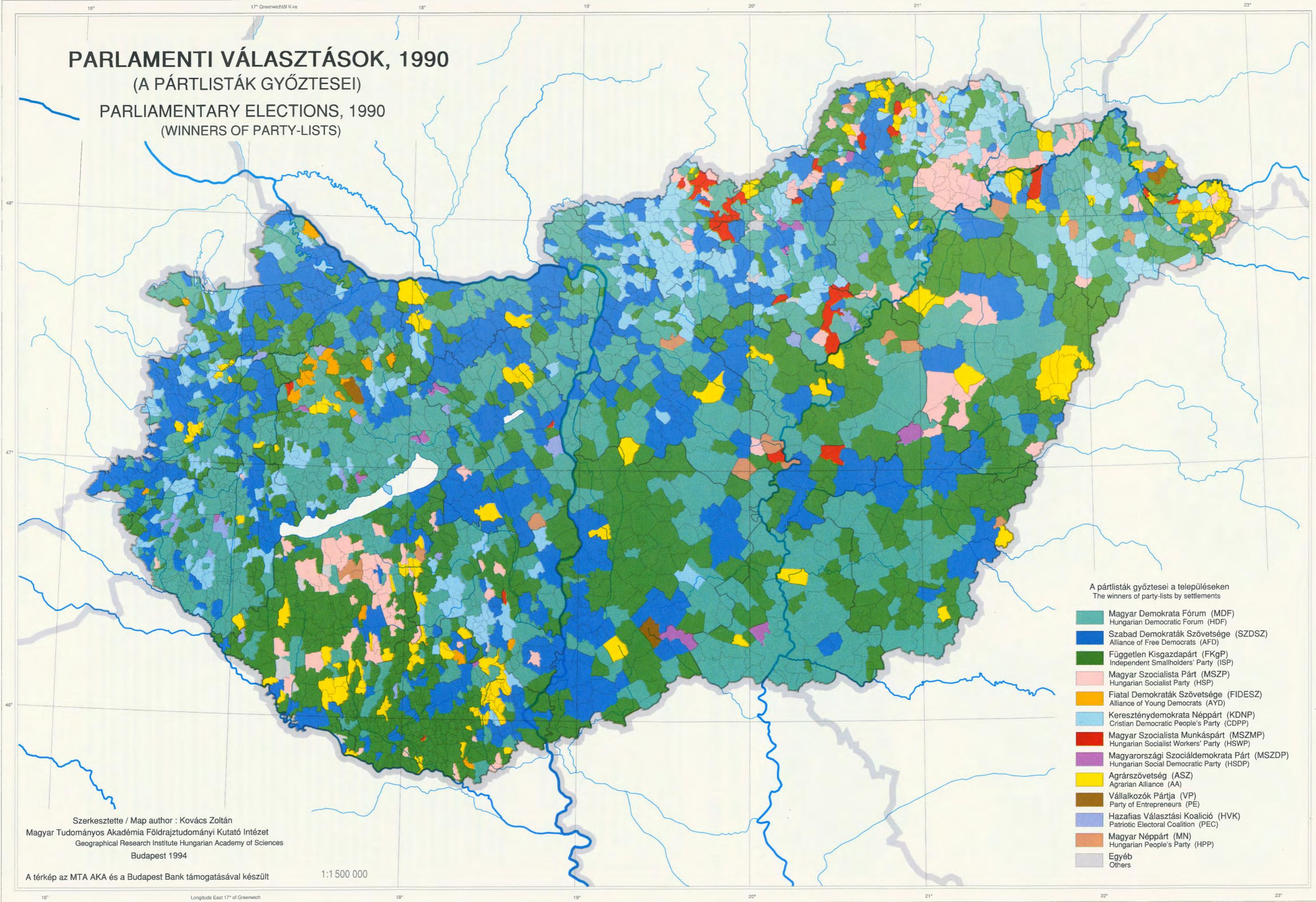

PARLAMENTI VÁLASZTÁSOK, 1990

(A PÁRTLISTÁK GYŐZTESEI)

PARLIAMENTARY ELECTIONS, 1990

(WINNERS OF PARTY-LISTS)

PARLAMENTI VÁLASZTÁSOK, 1990 ÉS 1994

Kovács Zoltán

Magyarországon a politikai rendszerváltozás folyamata sok tekintetben gyorsabban és zökkenőktől mentesebben zajlott le mint a többi volt kommunista országban. Ebben nem kis szerepet játszottak az országban a korábbi két évtized során végrehajtott fokozatos reformok, valamint az egymással szemben álló politikai ellenfelek kompromisszumkészsége. A rendszerváltozás egyik döntő momentumára 1989 februárjára esett, amikor az uralmon levő MSZMP lemondott hatalmáról és elfogadta egy többpárti demokrácia alapelveit. Ettől az időponttól számítva tizenhárom hónapon belül lebonyolításra kerültek az első szabad választások és lényegében véve kialakult Magyarországon a többpárti politikai rendszer.

Az új magyar választójogi törvény lényegében ötvözi az egyéni kerületi rendszer és a pártlistás parlamenti képviselőt elemet, s íly módon a német választási rendszerrel mutat rokon vonásokat. A képviselők csaknem fele egyéni választókerületből jut a parlamentbe. Ennek megfelelően az országot 176 egyéni választókerületre osztották fel a választásra jogosult néppesség száma alapján. Egyén jelölt az lehet, aki a választópolgárokhoz eljuttatott ajánlási cédruból (ún. kopogató cédruból) legalább 750-et kitölthet és aláírva összegyűjt. A jelöltek közül az győz, aki az első fordulóban a leadott szavazatok több mint felét megszerzi. A szavazás akkor tekinthető érvényesnek, ha a jogosultak legalább 50 %-a elmegy szavazni. Ha senki sem szerzi meg a jelöltek közül a voksok abszolút többségét az első fordulóban, a 15 %-ot vagy annál több szavazatot gyűjtött képviselők jutnak a választások második fordulójába, ahol már egyszerű többség is elegendő a győzelemhez.

A magyar parlament 386 képviselői helyének 55 %-a a pártlisták eredményei alapján kerül szétesztésre. Ez kétféleképpen, megyei és országos listák szerint történik. Valamennyi regisztrált párt egy listát állíthat a 19 megyében, ill. a fővárosban, a parlamentbe bejuttatni kívánt politikusok fontossági sorrendjének megfelelően. Ezek alapján szavazhat minden választó egy politikai párra. Ennél fogva minden választásra jogosult polgár két szavazatot ad le, egyet valamelyik egyéni jelöltre, egyet pedig egy pártlistára.

A megyei listák mellett valamennyi párt egy országos listát is állít. Az országos listákat nem közvetlenül választják, hanem a pártlistákra és egyéni jelöltekre leadott, parlamenti képviselőt nem nyert ún. töredékszavazatok felkerülnek az országos listák szintjére s a bejutott párok mandátumait hizlalják. Ezzel biztosítható, hogy ne vesszenek el szavazatok és a parlament minél pontosabban tükrözze a párokra leadott voksok együttes arányát.

Az 1990. és 1994. évi választások eredményei között sok hasonló vonás fedezhető fel, jóllehet a parlament összetétele időközben alaposan megváltozott. Mind a két alkalommal 19 politikai párt tudott listát állítani, és a választásokon elindult párok közül mindeneket csupán hatnak sikerült parlamenti képviselőre jutnia; mind a két alkalommal ugyanannak a hat párnak. A magyar választójogi törvény szerint 1990-ben csak azok a politikai párok juthattak parlamenti mandátumhoz, amelyek megszereztek a leadott szavazatok legalább 4%-át, ezt a küszöbértéket 1994-ben 5%-ra emelték. A küszöbérték felemelése azzal a veszéllyel fenyegetett, hogy megnő a mandátumban testet nem öltő ún. hulladékszavazatok aránya. A valóságban ez nem következett be, sőt a szavazatok 1994-ben jóval koncentrátabban oszlottak el a választásokon induló párok között, amit az is jelez, hogy a parlamenten kívül rekedt párok 1990-ben elérte 15,31 %-ával szemben 1994-ben már csak 12,66 % volt a hulladékszavazatok aránya.

A népesség politikai aktivitása a két választás időpontja között növekedett, ami összefüggésben áll a többpárti politikai demokrácia megszilárdulásával, a politikai öntudat erősödésével. 1990-ben a választásra jogosult polgárok 64,99 %-a vett részt a választások első fordulójában, ezzel szemben 1994-ben már 68,91 %-a. Mindkét alkalommal legmagasabb részvételi arányt a nyugati országrészben, ill. Budapesten a budai kerületekben regisztráltak, ami a kiegynysúlyozottabb korszerkezetnek, a "városias" életmódot folytató lakosság nagyobb arányának és a magasabb iskolázottsági szintnek volt köszönhető.

Mint láttuk, a parlamentbe került párok száma és köre 1990-hez képest 1994-ben nem változott, annál inkább az általuk elnyert mandátumok száma.

1990-ben a választások első fordulójából (1990. március 25.) a konzervatív

értékeket megjelenítő Magyar Demokrata Fórum (MDF) került ki győztesen, a szavazatok közel 25 százalékának megszerzésével, szorosan nyomában a liberális Szabad Demokraták Szövetségével (SZDSZ), amely valamivel több mint 21 %-ot ért el. A két vezető párttól jelentősen leszakadva következett a szintén konzervatív Független Kisgazdapárt (FKgP) valamint a baloldali Magyar Szocialista Párt (MSZP), amelyek eredményeik alapján középpártoknak minősültek. E két párt mögött is leszakadva következett a liberális Fiatal Demokraták Szövetsége (FIDESZ) és a keresztyén jobbközép Keresztyén demokrata Néppárt (KDNP), mindenkor 10 % alatti eredménnyel (1. táblázat).

A választások második fordulójában (1990. április 8.) az MDF szövetségre lépett a Kisgazdapárttal és a Keresztyén demokrata Néppárttal. Ez a szövetség előre vetítette a későbbi koalíciós kormányt lehetőségét.

Válaszként az SZDSZ és a FIDESZ is laza koalícióra lépett. Ennek megfelelően a második forduló inkább egy kétpárti ütközetre hasonlított, amelyben az MDF vezette szövetség 56 százalékkal fölényes győzelmet aratott, ami azt jelentette, hogy a parlamenti képviselethez nem jutott pártok szavazói a jobbközép választási koalíciót támogatták (2. táblázat).

Az 1994. évi választások első fordulójában (1994. május 8.) a Magyar Szocialista Párt a szavazatok 32,99 %-ának elhódításával földcsuszamlás szerű győzelmet aratott. Másodikként a korábbi legnagyobb ellenzéki párt SZDSZ futott be 19,74 %-kal, ami egyértelművé tette a korábbi jobbközép koalíció bukását (1. táblázat). A második fordulóra csupán az maradt kérdés, hogy sikerül-e a Szocialista Pártnak egyedül megszereznie a mandátumok abszolút többségét. A második forduló (1994. május 29.) "tükörsvávázást" eredményezett, vagyis az első fordulóban megismert szavazati arányok csak kevésbé módosultak. Végeredményben a Magyar Szocialista Párt a parlamenti képviselői helyek 54,1 %-ának elhódításával abszolút többséget jutott az újjáalakult parlamentben (2. táblázat). A választásokat követő koalíciós tárgyalások eredményeként 1994. júliusának közepén MSZP—SZDSZ szociáliberális kormány alakult Magyarországon, amely a parlamenti képviselői 72,2 %-át tudhatta maga mögött.

Az 1990. és 1994. évi választások során jelentős területi különbségeket figyelhetünk meg az egyes pártok szimpatiája és támogatottsága kapcsán. Ezekről a földrajzi különbségekről sokat elárulnak a földönkívüli és az alábbiakban bemutatott választási térképek. A földönkívüli közölt színes térképek esetében az ábrázolási egység hazánk valamivel több mint 3000 települése volt, míg a hátoldalon a 176 egyéni választókerületben a hat parlamenti képviselethez jutott párt jelöltjeinek az első fordulóban elérte eredményét ábrázoltuk.

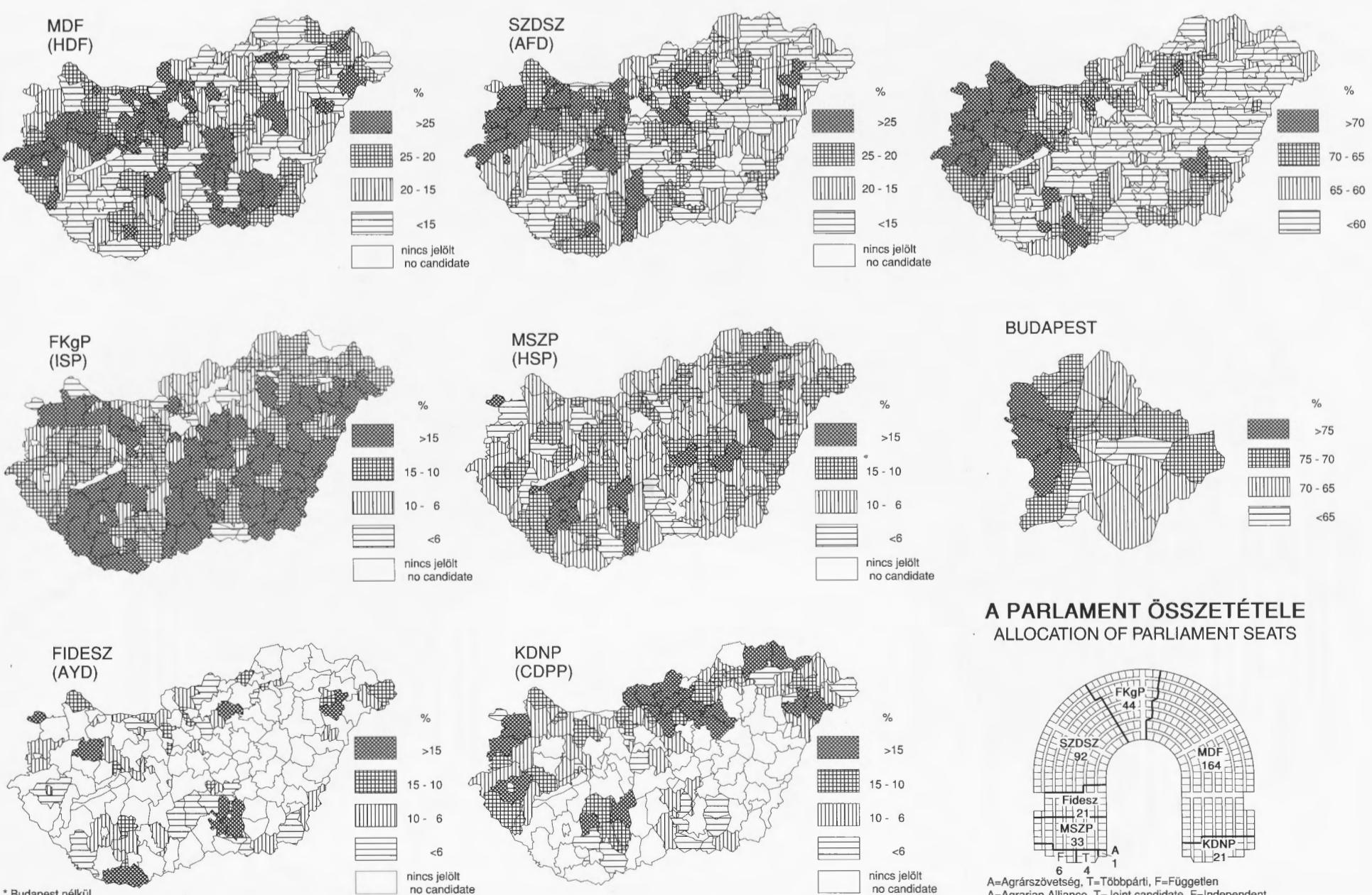
Hazánk társadalomának politikai (gazdasági, kultúrális stb.) tagoltsága már régóta nyilvánvaló volt, jóllehet az egypártrendszer keretei között ez a tagoltság nem artikulálódhatott elég világosan. Az 1990. évi parlamenti választások egyik történelmi jelentősége és megismerhetetlensége abban rejlik, hogy első rajzolatát adta hazánk politikai térképének, még a előtérben határonalak helyenként esetlegesek és tisztázatlanok is.

1. táblázat. A pártlistás szavazatok aránya az első fordulóban
Table 1. The distribution of votes for party-lists in the first round

	1990	1994
MDF (HDF)	24,73	11,74
SZDSZ (AFD)	21,93	19,74
FKgP (ISP)	11,73	8,82
MSZP (HSP)	10,89	32,99
FIDESZ (AYD)	8,95	7,02
KDNP (CDPP)	6,46	7,03
Egyéb párok/Other parties	15,31	12,66
Osszesen/Total	100,00	100,00

AZ EGYÉNI VÁLASZTÓKÖRZETEK EREDMÉNYEI, 1990 *

THE RESULTS OF SINGLE-MEMBER ELECTORAL DISTRICTS, 1990 *

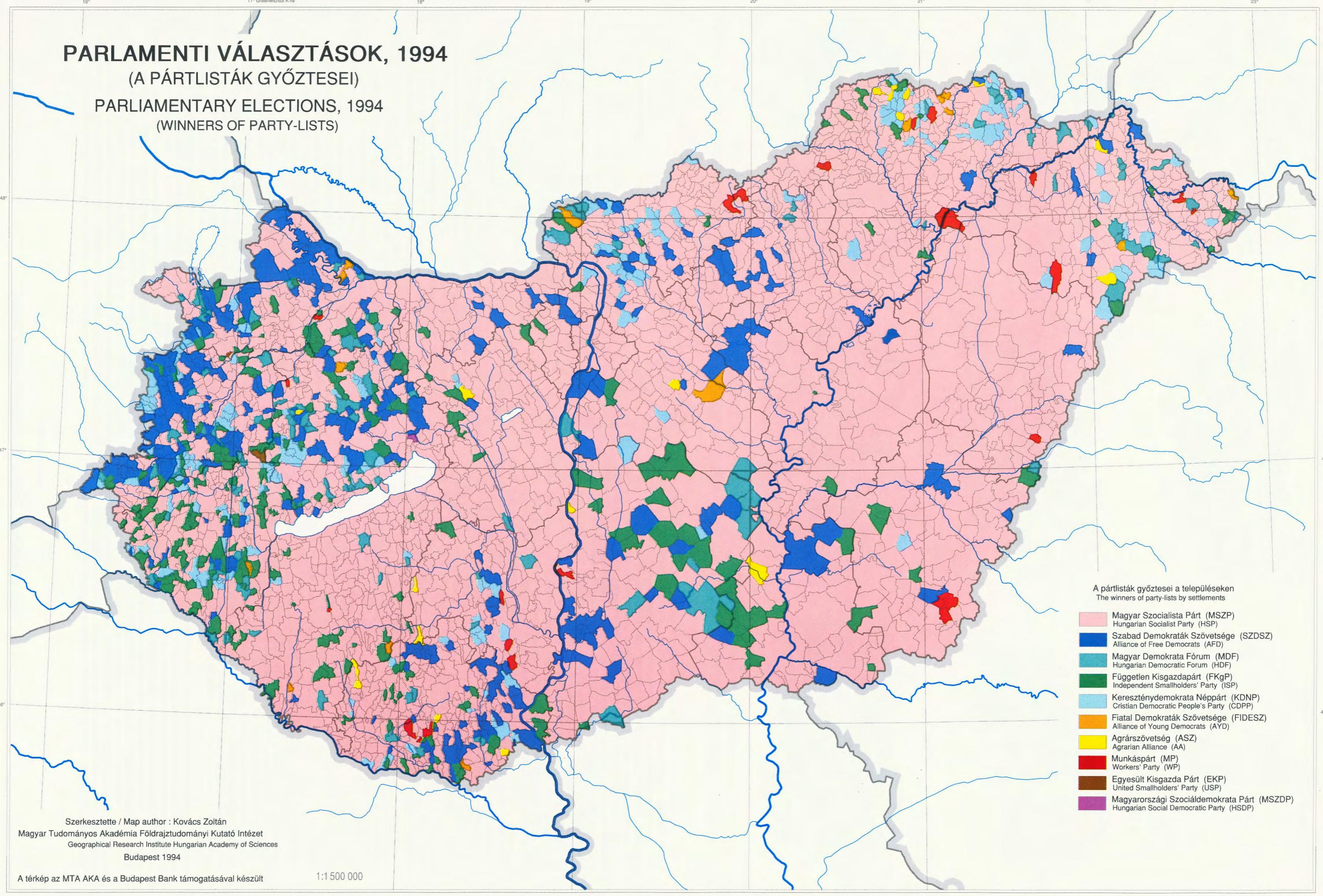

PARLAMENTI VÁLASZTÁSOK, 1994

(A PÁRTLISTÁK GYŐZTESEI)

PARLIAMENTARY ELECTIONS, 1994

(WINNERS OF PARTY-LISTS)

PARLIAMENTARY ELECTIONS, 1990 AND 1994

Zoltán Kovács

The political changes in Hungary have gone faster and smoother in many respects than in the other former communist countries. These changes have been assisted by the gradual reforms of the previous two decades and the willingness to cooperate by the major political groups. The major turning point occurred in February 1989, when the ruling Hungarian Socialist Workers' (Communist) Party accepted the principles of multi-party democracy. Within thirteen months of this decision the first free elections were held in the modern history of the country and a complex multi-party political system emerged.

The new Hungarian electoral law is a compromise between the concept of strict geographical representation and proportional party representation. From this point of view the law is most similar to the German electoral system. Nearly half of the MPs are elected by single-member election districts. Therefore Hungary is divided into single-member districts, 176 in total, on the basis of the number of eligible voters. In order for a candidate to be eligible, he must collect at least 750 nomination cards from the eligible voters in his district. A candidate is elected from a district if he or she receives a majority of the vote in the first round election. The election law requires that over one half of the electorate must vote in the first round of the election for the result to be valid. If no candidate receives a majority in the first round, all candidates receiving at least fifteen per cent of the vote go on to the second round. In the second round the candidate with the highest number of votes is elected.

Fifty-five per cent of the 386 seats in the Hungarian Parliament are chosen by way of proportional representation. Proportional election occurs by way of two methods, county lists and national lists. In the county list process, each registered political party in each county and the capital select an enumerated list of candidates in order of their priority of election. Each voter is eligible to vote for one political party list. Thus, an individual voter may cast two votes, one for a district candidate and another for a political party list.

Beside county lists each party selects a national list of candidates in order of priority for election to parliament. The national party list is not directly voted on by the electorate but by the "scrap" (i.e. unused) votes of all the unsuccessful district party candidates and the party county lists. The use of scrap votes is an effort to ensure that all votes count and the parliament reflects the national total vote for the parties.

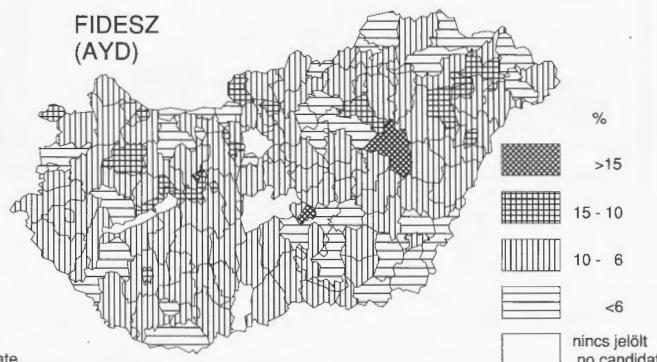
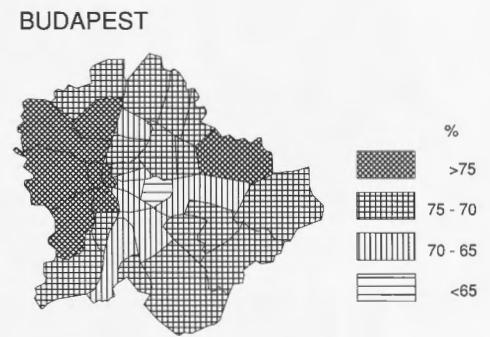
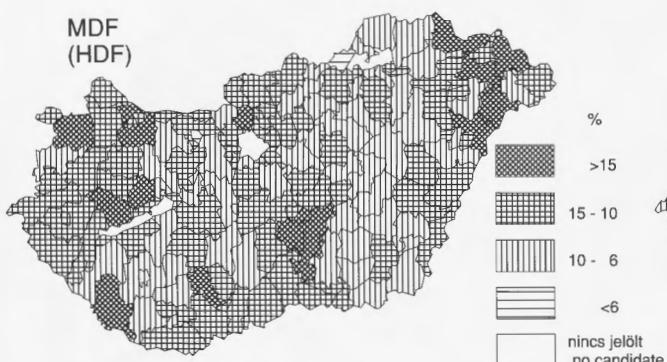
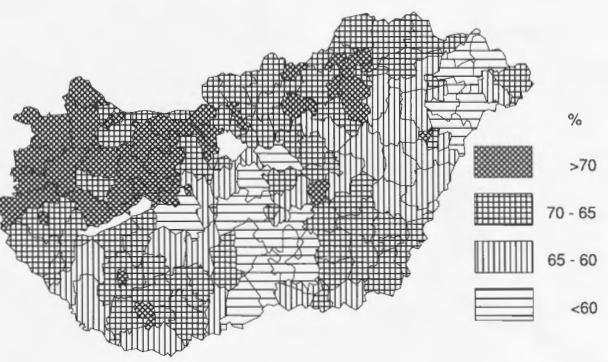
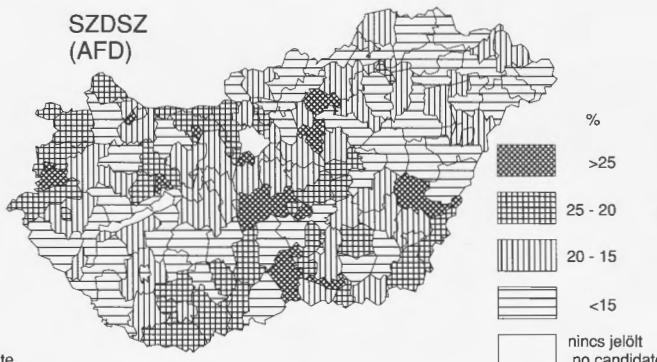
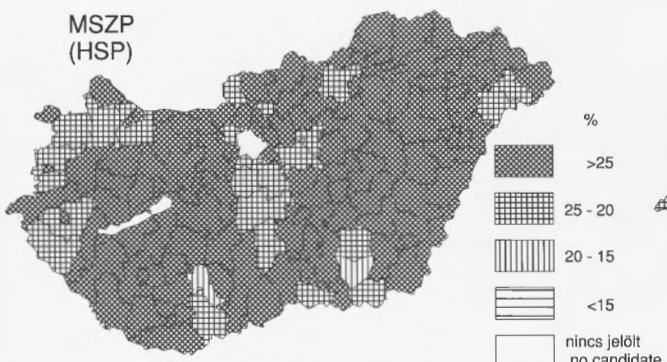
Many similarities can be observed between the results of the 1990 and 1994 parliamentary elections. In both cases 19 political parties were able to set up party lists. From these 19 parties only six, in both cases the same six, obtained parliamentary representation. According to the electoral law in 1990 political parties must have received at least four per cent of the total votes to actually receive seats in the Hungarian Parliament; this threshold was increased to 5 per cent in 1994. This increased threshold raised the potential for more scrap

2. táblázat. A parlamenti helyek megoszlása
Table 2. Allocation of parliament seats

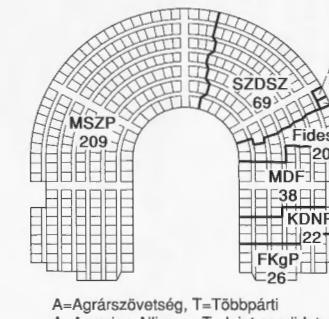
	Egyéni/Individual		Listás/Party list		Összesen/Total	
	1990	1994	1990	1994	1990	1994
MDF (HDF)	114	5	50	33	164	38
SZDSZ (AFD)	35	16	57	53	92	69
FKGP (ISP)	11	1	33	25	44	26
MSZP (HSP)	1	149	32	60	33	209
FIDESZ (AYD)	1	-	20	20	21	20
KDNP (CDPP)	3	3	18	19	21	22
Agrárszövetség (AA)	1	1	-	-	1	1
Független jelölt/ Independent candidate	6	-	-	-	6	-
Közös jelölt/ Joint candidate	4	1	-	-	4	1
Összesen/Total	176	176	210	210	386	386

AZ EGYÉNI VÁLASZTÓKÖRZETEK EREDMÉNYEI, 1994 *

THE RESULTS OF SINGLE-MEMBER ELECTORAL DISTRICTS, 1994 *

A PARLAMENT ÖSSZETÉLE ALLOCATION OF PARLIAMENT SEATS

votes, however it was not the case in the 1994 elections. The total percentage of scrap votes, which represent parties that did not obtain parliamentary representation was 15.31 per cent in 1990, in 1994 it decreased to 12.66 per cent. It reflected that the votes were cast in a more concentrated way in 1994 than in 1990.

Voter participation increased between the two elections, which is a consequence of the solidification of the multi-party political system and the growing political awareness of the voters. In 1990 64.99 per cent of the eligible voters participated in the elections, whereas in 1994 this figure grew to 68.91 per cent. In both elections participation was higher in the western part of the country, and in Budapest, in the better-off Buda side. This pattern can be explained by the more balanced age structure, the higher proportion of urbanisation and the higher level of education.

The circle of parties that obtained seats in the parliament in 1990 and 1994 remained constant, but their weight changed considerably. In the first round of the 1990 elections (March 25, 1990), the conservative Hungarian Democratic Forum, with just under 25 per cent of the votes emerged as the leading party, closely followed by the liberal Free Democrats with a little over 21 per cent. These two leading parties were followed by the conservative Independent Smallholders' Party and the left-wing Hungarian Socialist Party. Further behind with less than 10 per cent of the votes each were the liberal Alliance of Young Democrats and the centre-right Christian Democratic People's Party (Table 1).

In the second round of the elections (April 8, 1990) electoral alliances were formed by the Democratic Forum with the Smallholders and the Christian Democrats. This alliance heralded the subsequent centre-right coalition government.

In response the Free Democrats and the Young Democrats also formed a looser alliance. In this way, the second round became very much a two-horse race, where the Democratic Forum led coalition secured a convincing majority with 56 per cent of the second round vote. The vote cast for the Democratic Forum candidates alone rose from 25 per cent to over 41 per cent, and they emerged with 165 seats, 42.75 per cent of the parliament. The Free Democrats and Young Democrats attained approximately the same combined result (31 per cent) as in the first round (Table 2).

In the first round of the 1994 elections (May 8, 1994) the Hungarian Socialist Party achieved a landslide victory with 32.99 per cent of the votes. In second place the former leading oppositional party, the Alliance of Free Democrats, obtained 19.74 per cent of the votes, which signified the collapse of the centre-right coalition (Table 1). Thus, for the second round it only remained to be seen if the Socialist Party would obtain an absolute majority. The second round of the elections (May 29, 1994) was a mirror image of the first with only minor changes in the proportion of votes. At the end the Hungarian Socialist Party achieved 54.1 per cent of the parliamentary seats and gained an absolute majority in the newly elected parliament (Table 2). By mid-July 1994 a Socialist Party - Free Democrats coalition government had been formed which represented 72.2 per cent of the MPs.

There are significant spatial differences in the distribution of political party support in the 1990 and 1994 Hungarian elections. These geographical variations are clearly shown by way of political party support maps. On the front page the cartographic and data observation units are the Hungarian settlements (more than 3000), while on the back page they are the 176 single-member electoral districts, which have approximately equal population, and more or less coincide with the administrative division of the country.

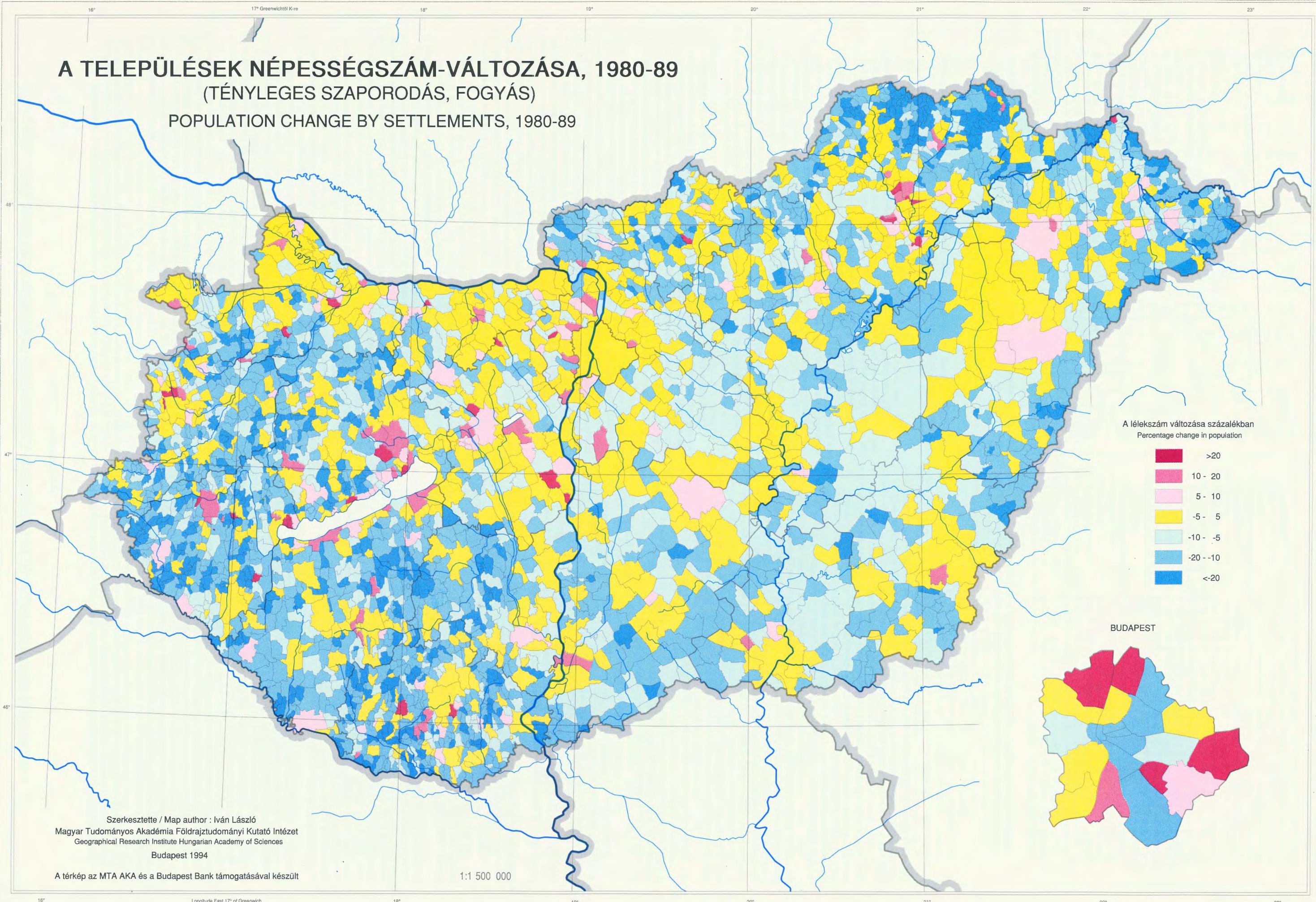
The geographical analysis of the political party support concentrates on the six major parties that eventually won seats in the Hungarian parliament. The vote for party lists and party candidates in the single member constituencies is studied for the first round.

The political segmentation of the Hungarian society had been obvious for some time, even though it was not highlighted and could not be precisely described in a one-party political system. One of the historical importances of the 1990 Hungarian parliamentary elections lies in the fact that it gave the first reliable political map of the country after nearly half a century, even though some of the borderlines are obscure.

A TELEPÜLÉSEK NÉPESSÉGSZÁM-VÁLTOZÁSA, 1980-89

(TÉNYLEGES SZAPORODÁS, FOGYÁS)

POPULATION CHANGE BY SETTLEMENTS, 1980-89

THE MAIN DEMOGRAPHIC AND MIGRATION TRENDS IN HUNGARY DURING THE 1980s

László Iván

The publication of detailed (by settlement) census data of 1990 made it possible to map the basic demographic and migration characteristics during the 1980s (population change/growth or decline/natural increase or decrease; internal migrations) and to present a general evaluation of the main trends.

1. Evaluation of the trends in population change

The population of Hungary experienced an average 3.1 per cent decrease during the 1980s. However more than two thirds of the country's territory suffered an even greater loss (over 5 per cent decrease). In some regions population losses rose to over 20 per cent. These included counties with an abundance of small-size and tiny villages (Vas, Zala, Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén) — mountainous and hilly areas with an unfavourable natural environment, where a trend of continuous decline had been registered for several decades and proved to be irreversible due to the demographic distortions caused by ageing. The only exceptions to this trend were a number of tiny villages in Baranya undergoing demographic rejuvenation in the wake of an increase of the Gypsies. Regrettably, those regions of the Great Plain experiencing population loss had expanded considerably during the 1980s, while along some border areas (west and south-west Zala, Dráva Valley, Szatmár, Bereg, Zemplén Mountains, Cserehát, North Borsod Karst Region) continuous zones of depopulating micro-regions had developed.

Against the background of a general demographic decline during the decade of the 1980s caused by socio-economic changes, regions with stable populations (± 5 per cent population change) are highly valued. Nevertheless, between the different demographic trends certain regional interdependencies can be revealed. In regions with high rates of natural increase (e.g. counties Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Fejér and surroundings of Debrecen-Nyíregyháza), apart from the major population centres, natural increase was sufficient only to maintain stable population, due to losses through migration. Population growth was high (over 5 per cent) only in areas where in-migration had been substantial (e.g., the Balaton region with Central Transdanubia, and the right bank sector of the Danube within the Budapest agglomeration) (Table 1).

Mention needs also to be made of the population trends within some districts of Budapest reflecting the lop-sided settlement policy of the past regime. Under state socialism centres of growth were not always the product of spontaneous processes but of central planning. In the first half of the past decade districts which experienced the greatest population growth were those where massive, centrally financed housing estates were built (e.g. III: Békásmegyer, Római út, Kaszásdűlő, IV: Káposztásmegyer, XVII: Rákoskeresztúr, XIX: Kispest).

2. Natural population trends

2.1. Regions of natural increase

Today there is widespread concern about the 1.3 per cent average natural decrease of population in Hungary during the 1980s. A detailed survey of the rate of natural change, however, shows that 805 settlements, that is 26 per cent of the settlements did not suffer this decline.

In the Great Plain region a belt stretches from Szolnok to Szatmár in which Gypsy populations traditionally maintain birth rates far above the countryside average. Similarly, Gypsies are the catalysts of natural growth in areas dominated by small-size and tiny villages in Baranya (Ormáság, Zselic) and Borsod-Abaúj-Zemplén (Sajó and Hernád valleys) where areas of extremely high birth rates (almost ten times the national average) occur in a mosaic pattern over the region. In four counties of northern Transdanubia (Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Veszprém, and Fejér) the high rates of natural increase were supported by the forced industrialization strategy of the past regime with strong ideological overtones. Mining and manufacturing towns enjoyed top priority in development. Urban development was implemented through encouragement of a massive resettlement of young people representing the most mobile social stratum. Their destination, the populous urban centres, proved attractive for they provided cheap but acceptable housing built in the framework of the massive housing programmes, and this produced high levels of natural increase over several cycles. Even in the 1980s this same trend was tangible in the industrial centres of Bakony and Vértes (Ajka, Oroszlány, Tapolca, Veszprém) as these towns and their immediate surroundings experienced very high rates of natural increase (5 to 10 percentage points).

2.2. Regions of natural decrease

The spatial pattern of natural decrease is a reflection of the crisis of rural settlements that has been going on for the past two decades. The situation is most serious in small-size and tiny villages with unfavourable natural conditions, which are remote from the major urban centres and generally located in mountain and hill regions. Almost entirely depopulated groups of villages are frequently encountered (characterized by natural decrease of more than 10 per cent) in Kemeneshát—Kemenesalja, Őrség—Hetés, the hills of Zala and Tolna, Inner- and Outer Somogy, Börzsöny Mountains, the Aggtelek Karst Region and the Zemplén Mountains. However the process of reduction also accelerated in some regions of the Great Plain during the 1980s (e.g. in central Heves — devoid of urban centres —, Bachka, the central part of Csorong County, and areas along the Rumanian border).

Generally in Hungary — as in the other post-communist European countries, but different from international trends — rural areas began to experience a negative net natural growth during the 1980s. This is attributed to a regional policy, centred on industrial development over four decades which led to a catastrophic ageing and consequent depopulation of rural areas (Table 2).

3. Internal migration

3.1. Regions of in-migration

In market economies, the key demographic parameter indicating economic growth is in-migration. From 1945 to 1980 Hungary's economy was centrally planned, giving rise to highly dis-

torted migration processes. Some marketization was introduced in the late 1960 and, more importantly, in the mid-1980s which means that migration figures over the past decade contain some elements of spontaneity, and so reflect the effects of economic forces on population movements more clearly than do earlier values.

In contrast with large and contiguous areas of types of natural population change, regions of in-migration show a more scattered pattern and can be more easily localized. As a consequence of the social, economic and political crisis, as many as 498 settlements (slightly more than 16 per cent of the total number of settlements) served as destinations for migrants; but only 71 of these were towns. In spite of various administrative restrictions the vicinity of Lake Balaton has proven to be the most attractive for migrants. It has always been possible to elude regulations through corruption in order to receive higher incomes. The Balaton region and other smaller recreational areas presented probably the most spectacular evidence that tourism was almost the only sector of the economy that experienced growth over the past decade. Another important destination for migrants was the Budapest agglomeration, particularly the Buda side and the area north of Pest, though its popularity has decreased recently. Conspicuously, the area situated south-east of the capital — formerly a growth pole, now a zone of pauperization (e.g. Gyál) — had ceased to be a destination for migrants, and is now experiencing a net population loss on account of the existing economic, and emerging social problems. Most of those who were forced to the periphery of society by the economic recession opted to return to their former village.

Overall, less than half of the urban settlements have had a positive migration balance. The real picture, however, is more complex, since there has been large scale in-migration to the outskirts of the most important urban centres (Győr, Kecskemét, Miskolc, Pécs, Szeged, Székesfehérvár, Szolnok, Szombathely etc.) and, in many cases, spilling over into the nearby villages with a magnitude surpassing migration to the urban centre itself. Some large urban centres, on the other hand, experienced a marked outflow of migrants (e.g. Békéscsaba, Dunaújváros, Eger, Gyöngyös, Kaposvár, Mosonmagyaróvár etc.), with the neighbouring rural settlements serving as destinations. While these processes appear to resemble western trends of suburbanization, the underlying causes are completely different. Unlike in the West here it was not the hustle and bustle of city life that caused this exodus from many important urban centres, but the past regime's ill-conceived and poorly implemented settlement policy.

The "prosperous years" of the 1970s saw a housing boom in large urban areas. Rapidly built and relatively inexpensive apartments became available to the migrants (who also enjoyed allowances) in the big housing estates which encouraged a massive resettlement of the rural population. However, by about 1980:

- (i) urban centres had run out of plots economically viable for housing construction;
- (ii) due to rapid immigration, the consequent natural increase, the delayed investments in basic infrastructure (shops, kindergartens, schools etc.) tensions arose in the supply and servicing of these estates;
- (iii) flats of small size and uniform style soon called to existence a social stratum possessing hobby-gardens who, subsequently, strove to build second homes;
- (iv) the practice of distribution of new apartments with priorities given to big families further increased congestion in small flats and people began to move to family houses better suited to Hungarian lifestyle. However, due to a lack of land and high real estate prices, these needs could only be satisfied in the villages of the urban fringe. The practice of giving preferences to the latter virtually legitimized the spontaneous process initially created by urban pressure.

3.2 Regions of outmigration

There is a negative correlation between natural growth and in-migration, since, apart from some urban centres (Debrecen, Fehérgyarmat, Hajdúszoboszló, Mátészalka, Nyíregyháza, Vásárosnamény, Záhony), rural areas with higher birth rates generally experience a massive outflow of population. This is the case, for example, over a vast continuous belt stretching from Szolnok to Szatmár or in some parts of the central Transdanubian industrial zone etc. with this process promoting, in the long term, a pattern of balanced interregional population change.

There is a growing concern about the process of intense (over 20 per cent) in some parts of south-western Transdanubia (Göcsej, the Keszthely region, Zselic, Völgyes, Tolna Hills, and the Ormáság) and north-eastern Hungary (Cserehát, Zemplén, Bodrogköz, and the Bereg Plain). In some of these areas outflow has been accompanied by severe natural decline of population. As a rule, these small-size and tiny village regions are endowed with unfavourable natural conditions, are distant from large urban centres, and are located in a transport shadow. Regional policy could have a very important role to play in halting or reversing the depopulation process in these disadvantaged areas. If left to their own, and with the intensification of the economic recession, there is a very real danger that large parts of these regions could shortly be depopulated.

The dominant form of migration beginning in the mid-1980s was one provoked by the international trends and the out-dated structure of Hungarian industry. The outflow of population was the most intense from the traditional centres of heavy industry (Ajka, Miskolc, Mosonmagyaróvár, Ózd, Tatabánya, Vác, Várpalota, etc.). In the wake of the emerging unemployment, it was mostly the better skilled and mobile that were able to leave in favour of Budapest, the Balaton region and the urban centres of the western borderland (Table 3).

Finally it should be noted that — consistent with the net natural decrease in population between 1980-89 and according to the census data of the Central Statistical Office, although not supported by those released by international (migration) agencies — Hungary experienced a 1.8 per cent population loss due to international migration over this period.

2. táblázat. Természetes szaporodás, fogás (%) a települések száma szerint
Table 2. Distribution of settlements by percentage categories of natural population change

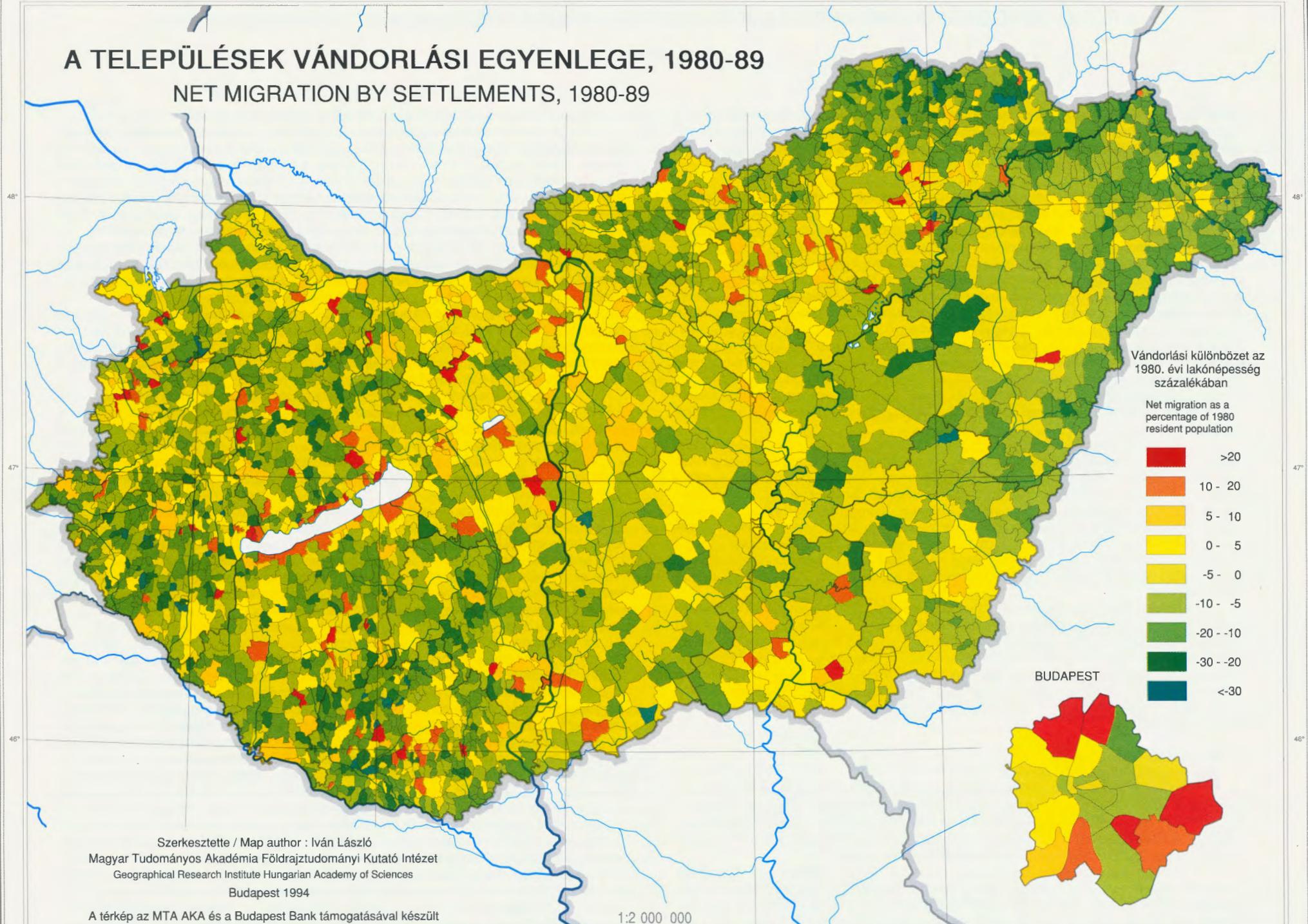
Megye/County	>10	5–10	0–5	-5–0	-10	-20	<-20	Összesen/county total
Budapest	-	-	-	1	-	-	-	1
Bács-Kiskun	0	1	12	56	41	5	1	116
Baranya	4	1	15	53	143	61	20	297
Békés	0	1	12	34	22	5	0	74
Borsod-Abaúj-Zemplén	3	30	98	109	69	33	5	347
Csongrád	0	0	6	25	24	2	2	59
Fejér	0	4	40	42	15	2	1	104
Győr-Moson-Sopron	0	7	48	65	35	10	2	167
Hajdú-Bihar	0	3	27	39	8	2	0	79
Heves	0	0	11	52	43	11	1	118
Jász-Nagykun-Szolnok	1	3	18	33	17	2	0	74
Komárom-Esztergom	1	2	24	38	4	1	1	71
Nógrád	1	2	30	57	28	2	1	121
Pest	0	5	47	98	24	8	0	182
Somogy	1	1	21	76	96	37	5	237
Szabolcs-Szatmár-Bereg	1	19	107	69	28	3	0	227
Tolna	1	2	27	37	30	10	1	108
Vas	0	3	23	70	70	42	5	213
Veszprém	0	11	55	75	45	28	6	220
Zala	1	2	23	89	80	53	7	255
Ország/National total	14	97	644	1118	822	317	58	3070

3. táblázat. Országban belüli vándorlás (%) a települések száma szerint
Table 3. Distribution of settlements by percentage categories of net migration

Megye/County	>20	10–20	5–10	0–5	-5–0	-10	-20	-30	Összesen/county total	
Budapest	-	-	-	1	-	-	-	-	1	
Bács-Kiskun	0	2	1	18	40	37	14	2	116	
Baranya	3	11	8	26	33	66	107	35	297	
Békés	0	0	1	7	18	33	13	1	74	
Borsod-Abaúj-Zemplén	5	6	7	15	71	73	125	38	347	
Csongrád	1	3	2	6	23	18	5	1	59	
Fejér	5	4	6	19	30	22	15	3	104	
Győr-Moson-Sopron	3	3	5	18	45	55	31	5	167	
Hajdú-Bihar	1	0	0	3	16	33	24	2	79	
Heves	0	5	7	13	49	35	8	1	118	
Jász-Nagykun-Szolnok	0	0	2	8	29	23	10	2	74	
Komárom-Esztergom	2	1	7	9	24	20	8	0	71	
Nógrád	1	2	1	12	24	37	42	2	121	
Pest	1	6	16	23	66	54	16	0	182	
Somogy	3	10	13	25	38	67	61	19	237	
Szabolcs-Szatmár-Bereg	0	1	1	10	24	73	106	7	227	
Tolna	1	1	3	7	19	33	31	13	108	
Vas	3	5	9	17	50	67	57	4	213	
Veszprém	7	10	9	13	41	53	66	18	220	
Zala	5	5	3	22	34	65	91	22	8	255
Ország/National total	41	75	101	272	674	864	830	175	38	3070

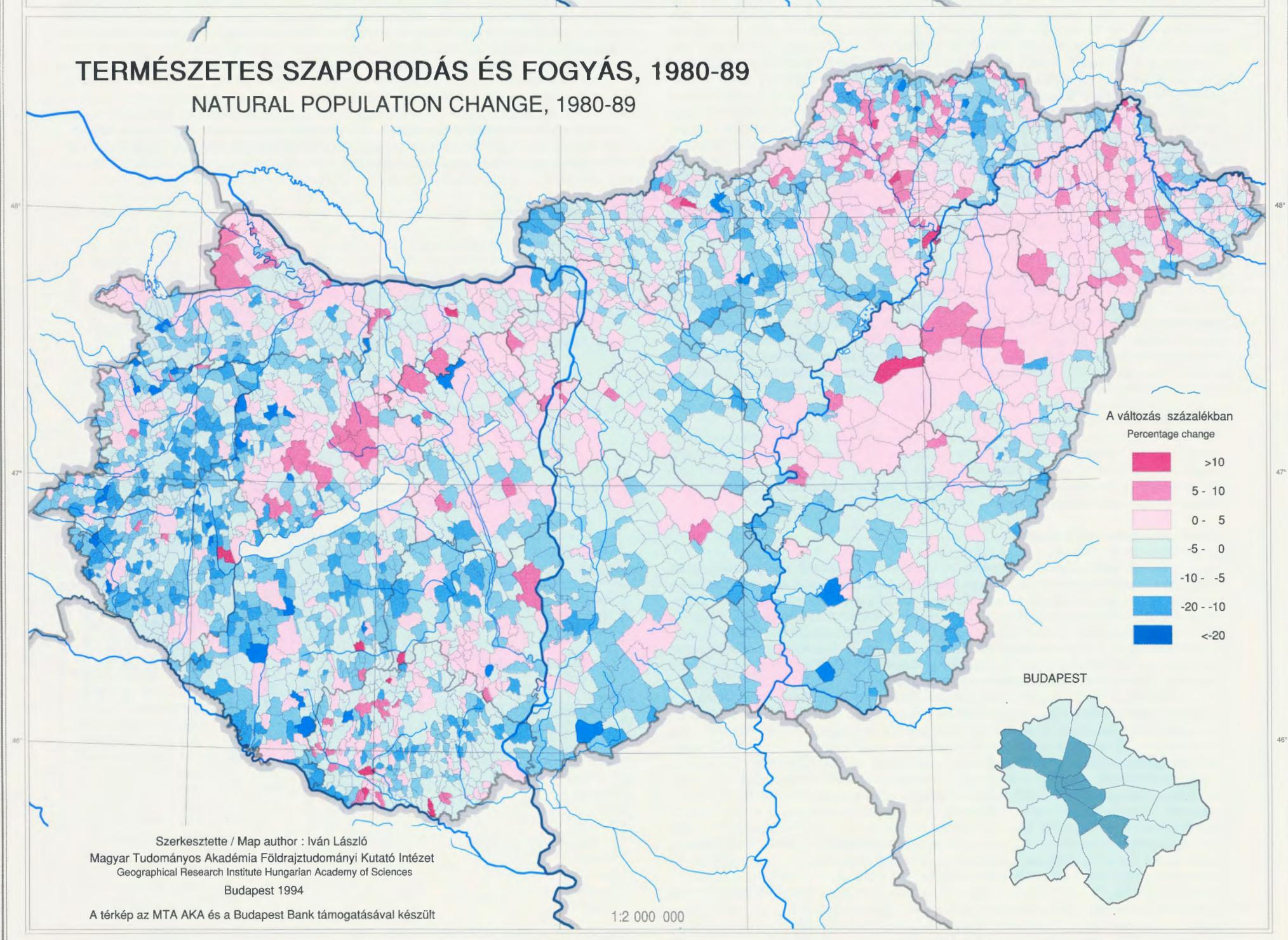
A TELEPÜLÉSEK VÁNDORLÁSI EGYENLEGE, 1980-89

NET MIGRATION BY SETTLEMENTS, 1980-89

TERMÉSZETES SZAPORODÁS ÉS FOGYÁS, 1980-89

NATURAL POPULATION CHANGE, 1980-89

A FŐBB DEMOGRÁFIAI, NÉPMOZGALMI TENDENCIÁK MAGYARORSZÁGON AZ 1980-AS ÉVEKBEN

Iván László

Az 1990. évi népszámlálás részletes (településsoros) adatainak közzététele lehetővé tette a legfontosabb demográfiai, népmozgalmi folyamatok (tényleges szaporodás, fogyás; természetes szaporodás, fogyás; belső vándorlás) településszintű térképi ábrázolását, s ennek alapján az elmúlt évtizedről egy általános helyzetkép felvázolását.

1.A népességszámváltozás (tényleges szaporodás, fogyás) folyamatának értékelése

Az 1980-as évtizedben az országosan jellemző átlagosan 3,1 %-os tényleges fogyásnak megfelelően hazánk területének mintegy 2/3 részét jelentősebb (5 %-nál nagyobb) fogyás jellemzte. Ezen belül már súlyosnak nevezhető (20 %-ot meghaladó) csökkenés először az apró- és törpefaluval megyéket (Vas, Zala, Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén), ill. az általában kedvezőtlen természeti adottságokkal rendelkező, hegységes dombvidéki tájakat jellemzte, ahol a folyamat már több évtizede folyamatosan érvényesült, s az ennek következtében eltorzult demográfiai struktúra (előregedés) következében számos esetben visszafordíthatatlannak is bizonyult. Az egyetlen rendhagyó kivételt Baranya megye egyes törpefaluval jelentik, ahol a cigány lakosság tényerésével párhuzamosan demográfiai megújulás következett be, az igazán sajnálatos tényt azonban — véleményünk szerint — a rohamosan fogyó népességű falok alföldi megsokasodása, valamint a határmenti térségekben (pl. Nyugat-, Délnyugat-Zala, Drávamellék, Szatmár, Bereg, Zempléni-hegység, Cserehát, Észak-Borsodi-karszt) nagyobb összefüggő területfoltokat alkotó már-már elnéptelenedő mikrorégiók kialakulása jelenti.

Az elmúlt évtized Magyarországán a társadalmi-gazdasági gyökerű demográfiai apály miatt már a stagnálás (+5 %-os népességszámváltozás) is pozitív folyamatként értékelhető, de az egyes demográfiai jelenségek között bizonyos regionális összefüggések rajzolhatók ki: a magas természetes szaporodással rendelkező térségeknél (pl. Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Fejér megyék, Debrecen-Nyíregyháza környéke) a nagyobb központktól eltekintve a természetes népességnövekedés pusztán a stagnáláshoz volt elegettel, mert az elvándorlás a pozitív hatást erősen mérsékelte. A népességszám csak ott növekedett számottevőben (5 %-ot meghaladó mértékben), ahol a bevándorlás erősebb volt (pl. a Balaton vidéke a Közép-Dunántúllal, a budapesti agglomeráció Duna-jobbparti szektorára) (1. táblázat).

Néhány szót érdemes szentelni Budapest kerületi szintű folyamatainak is, mert ez az elmúlt rendszer hibás területfejlesztési gyakorlatának ékes bizonyítéka. A szocialista típusú településfeljelés növekedési pólusát egyáltalán nem spontán folyamatok, hanem felülről "tervszerűen" vezényelt kampányok hozták létre. Az elmúlt évtized első felében a fővárosnak azokban a kerületeiben volt a legnagyobb népességnövekedés, ahol tömeges, központilag irányított, adminisztratív eszközökkel túlszabályzott lakás- (lakótelep-) építési akciók zajlottak (pl. III. Békásmegyer, Római út, Kaszásdűlő, IV. Káposztásmegyer, XVII. Rákoskeresztúr, XIX. Kispest városközpont).

2. Természetes népmozgalom

2.1. A természetes szaporodás térségei

Már-már közhelynek számító megállapítás és állandó — bár nem alaptalan — keserések tárgya, hogy az 1980-as évtizedben a magyarság körében országos viszonylatban 1,3 %-os demográfiai erőzi következett be. Ha azonban a természetes szaporodást település-szinten vizsgáljuk, a kép sokkal differenciáltabb, hiszen 805 település, a településállomány mintegy 26 %-a még mindig nem mutatott fogyó tendenciát.

Térületi vonatkozásban pregnánsan rajzolódik ki az Alföldön egy Szolnoktól Szatmárig terjedő, nagy összefüggő térség, ahol a tartósan, ill. tradicionálisan magas születésszám háttérében részben a vidéki cigány lakosság átlagot meghaladó jelenléte húzódik meg. Annak ellenére, hogy az eredően ok az előbbivel azonos — a cigányság a természetes szaporodás motorja —, más típuszt képvisel az apró-, ill. törpefaluval vidékek — mindenekelőtt Baranya (Ormánság, Zselic), valamint Borsod-Abaúj-Zemplén (Sajó- és Hernádvölgy) megyék — mozaikos szerkezetű, itt-ott azonban extrém magas (az országos átlag tízszeresét is megközelítő) természetes szaporodása. Az Észak-Dunántúl négy megyéjének (Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Veszprém és Fejér) magas természetes szaporodása a "szocialista" túliparosítási politika egyértelmű következménye. A túlzott iparfejlesztés háttérében ideológiai gyökerű törekvések húzódtak meg. A nehézipari orientáció érdekében a bányász- és nehézipari városokat kiemelten fejlesztették. A koncentrált városfejlesztés nagyarányú betelepítés formájában valósult meg, s a legmobilizálhatóbb rétegek a fiatal korosztályokból kerültek ki, ennek következtében az erősen — elsősorban a tömeges lakásépítés eszközével — felduzzasztott városokban volt jellemző több cikluson keresztül a legmagasabb természetes szaporodás. A fent vázolt tendencia a Bakony-Vértes ipari központjai (Ajka, Oroszlány, Tapolca, Veszprém) még az 1980-as években is érezte hatását, hiszen e települések, sőt szűkebb környezetük kiemelkedő (5-10 %-os) természetes szaporodást mutattak.

2.2. A természetes fogyás területei

A természetes fogyás térségi aspektusai erősen tükrözik a falusi településhálózat mintegy két évtizedes válságát. Így a legsúlyosabb helyzetben a mostoha természeti adottságokkal rendelkező, nagyobb városi központoktól távolos, általában hegységes dombvidéki apró- és törpefaluval vannak. A Kemeneshát-Kemenesalja, az Őrség-Hejőkert, a Zalai- és Tolnai-dombság, Külső- és Belső-Somogy, a Börzsöny-vidék, az Aggteleki-karszt és Zemplén területén már-már "kihaló" (10 %-ot meghaladó természetes fogyással rendelkező) falucsak portokról beszélhetünk, de az 1980-as években egyes alföldi térségekben is (pl. Közép-Heves városi térsége, Bácska, Csongrád megye középső területe, román országhatár mellett) rendkívül felerősödött a természetes fogyás.

Általában elmondható, hogy Magyarországon az összes volt szocialista országhoz hasonlatosan az agrártérségek az 1980-as évtizedben váltak igazán negatív szaporulatúakká. Ez egyenes következménye az itt alkalmazott négy évtizedes ipari orientációjú területi politikának, ami a kedvezőtlen adottságú agrárvárosokat katasztrófális előregedéséhez, ezen keresztül elnéptelenedéséhez vezetett (2. táblázat).

3. Belső (országon belüli) migráció

3.1. Az elvándorlás körzetei

A számszerűsíthető demográfiai mutatók közül a szabad piacgazdaságokban véleményünk szerint a bevándorlás térségi képesek a legszemléletesebbben megjeleníteni a gazdasági növekedés területi vonatkozásait. Magyarország esetében 1945-80 között a szocialista tervgazdálkodás nagymértékben torzította tette a vándorlási folyamatokat, s csak az 1980-as évtized közepektől kezdett kiépülni egy sajátságos, korlátozott (piacosodásra törekvő) ökonómiai rendszer. Ezért ezen dékád vándorlási mutatói minden bizonnal spontán elemeket is tartalmaznak, így a korábbi hasonló adatoknál valóságosabb képet tudnak adni a migrációs mozgások háttérében meghúzódó gazdasági változásokról.

Az odavándorlás körzetei a természetes szaporodás nagy, összefüggő térségeivel ellentétben sokkal kisebb kiterjedésűek, jobban lokalizálhatók. A társadalmi-gazdasági-politikai válság tükrözéseként mindenössze 498 település, a teljes településhálózat alig több mint 16 %-a tudott bevándorlási célpontként funkcionálni, közülük mindenössze 71 volt városi jogállás. Elsősorban a Balaton térsége fejtette ki — mindenféle adminisztratív tiltás ellenére — a legnagyobb migrációs vonzerőt. A magasabb jövedelemre elérésre törekvő lakosság mindig megtalálta azokat a korupciós csatornákat, amelyekkel az adminisztratív szabályozás kijáratával vált. Talán a Balaton térségében tűnik fel a leglátványosabban, de a többi kisebb üdülőkörzetben is érzékelhető, hogy az elmúlt évtizedben a nemzetgazdaságban szinte kizártlag az idegenforgalmi szektor tudott gazdasági növekedést produkálni. A vándorlások másik spontán elemét a budapesti agglomeráció a korábbiakhoz képest ugyan igencsak lecsökkent, de — különösen a budai oldalon és Észak-Pest térségében — továbbra is folytatódó vonzereje képviseli. Feltűnő viszont, hogy a fővárostól délkeletre húzódó félkörívben (az agglomeráció korábban igen intenzíven gyarapodó "nyomorövezetében", pl. Gyál), feltehetően a "telítődési küszöb" átlépése és a társadalmi ellehetetlensülés miatt megszűnt az odavándorlás, sőt elvándorlásba csapott át. A társadalmi periféria számkivetettjei sok esetben

a gazdasági recesszió elői inkább a szülőföldjükre való visszatérést választották.

A városi településeknek csak kevesebb, mint fele rendelkezett migrációs vonzással, a valóság azonban ennél sokkal árnyalatból, hiszen a jelentősebb városok (Győr, Kecskemét, Miskolc, Pécs, Szeged, Székesfehérvár, Szolnok, Szombathely stb.) körül megfigyelhető a várossal szoros szimbiózisban élő, városkörnyéki községekbe még a központi városnál is nagyobb arányú oda-, pontosabban sok esetben a városból történő "visszavándorlás". Ennek sajátságos változata, amikor a központi városból (pl. Békéscsaba, Dunaújváros, Eger, Gyöngyös, Kaposvár, Mosonmagyaróvár stb.) már határozott elvándorlás tapasztalható, míg a városkörnyéki falusi településekbe jelentékeny odavándorlás irányul. Mindkét jelenség hátterében az "irányított" területfejlesztési politika húzódik, s bár látszólag úgy tűnik, hogy a nemzetközi folyamatokhoz hasonlóan egyre szélesebb területeken bontakozik ki a szuburbanizáció, mégsem erről van szó.

Az 1970-es évtized "aranykorában" a tömeges lakásépítés igézete a városi településekkel az építési területekkel való rablógazdálkodásra serkentette. A gyorsan megépített, viszonylag olcsó (kedvezményesen megszerezhető), komfortos és tömegmérétekben épülő városi (lakótelepi) lakás óriási méretű odavándorlásra készítette a falusi lakosságot. Csakhogy 1980 körülre

- a városokban elfogytak a lakásépítésre gazdaságosan alkalmas területek,

- a gyors odavándorlás és emiatt felgyorsult természetes szaporodás, valamint a járulékos, alapellátó beruházások (üzlet, óvoda, iskola stb.) halasztása miatt a lakótelepeken megnövekedtek az ellátási feszültségek,

- az igen szűke szabott, uniformizált lakások nagyon gyorsan kitermelték a lakótelepi életformához olyannyira hozzáartozó "telkes" réteget, amely elemi erővel vetette fel a második lakás iránti igényt,

- a lakáselosztási gyakorlat — a többgyermekes családok előnyben részesítése — tovább növelte a kis alapterületű lakások zsúfoltságát, s megindult a magyar életformának leginkább megfelelő családi házas övezetek irányába történő lakásból elvándorlásra készítette a legkisebb terület hiányában, illetve az időközben rendkívül megrágtult városi telekárok miatt az ilyen igényeket már csak a városközeli községekben lehetett kielégíteni. Gyakorlatilag a területfejlesztési politika a kényszer szüle spontán folyamatot legitimálta azzal, hogy a városkörnyéki településeknek preferenciákat biztosított.

3.2. Az elvándorlás térségei

A természetes szaporodás, illetve a bevándorlás folyamatai között negatív összefüggés mutatható ki, mert egyes városi központoktól (Debrecen, Fehérgyarmat, Hajdúszoboszló, Mátészalka, Nyíregyháza, Vásárosnamény, Záhony) eltekintve általában a magas természetes szaporodással rendelkező falusi térségekből nagymértékű elvándorlás tapasztalható (pl. a Szolnoktól Szatmárig terjedő nagy, összefüggő térségen, a közép-dunántúli iparvidék egyes részein stb.), ami a népmozgalom globális kiegyenlítődését eredményezi.

Viszont igen nagy gondot jelent, hogy súlyos (20 %-ot meghaladó) elvándorlás sújtja a Délnyugat-Dunántúl — Göcsej, Keszthely környéke, Zselic, Völgyseg, Tolnai-Hegyhát, Ormánság — és Északkelet-Magyarország — Cseréhát, Zemplén, Bodrogköz, Beregi-síkság — egyes körzeteit, ahol, mint láttuk, a természetes fogyás is nagymértékű. A vándorlások szempontjából talán még nagyobb jelentősége van a területi politikának, hiszen a kedvezőtlen, mostoha természeti adottságú, városoktól távoli, elzárt helyzetű, perifériára vetett apró- és törpefaluak lakossága a gazdasági recesszió növekedésével párhuzamosan megelhető biztosítása céljából egyszerűen kénytelen az elvándorlást választani, s a tömeges elköltözés aztán e falvak előregedéséhez, sőt esetleges kihalsához is vezethet.

A vándorlási folyamatok új elemét reprezentálja a nemzetközi trendek nyomán hazánkban eleinte csak lassan — de a gazdasági válság által nemileg felerősítetten — kibontakozó ipari ágazati és strukturális recesszió. Ennek keretében az 1980-as évtized második felére a túliparosodott területeken, főként a régi, erősen iparosított városokból is megindult az elvándorlási folyamat (pl. Ajka, Miskolc, Mosonmagyaróvár, Ózd, Tata, Vác, Várpalota, stb.). Az egyre nyíltabban megjelenő munkanélküliség elől a lakosság mobilabb, képzettebb rétegei a gazdasági pólusok (pl. Balaton környéke, nyugati országhatár központi települései és a főváros) irányába mozdultak el (3. táblázat).

Végezetül pedig meg kell említeni, hogy a népesedési mutatók általánosan negatív trendjéhez hasonlóan 1980-89 között — a KSH népszámlálási eredményei szerint, aminek a nemzetközi migrációs adatok nemileg ellentmondanak, megkérdőjelezve ezzel a népszámlálás megbízhatóságát — országosan mintegy 1,8 %-os vándorlási veszteség érte hazánkat.

Források/Sources:

1990. évi népszámlálás

1. Előzetes adatok - Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1990

2. Megyei kötetek (4-22.) - Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1992

Data of the 1990 census

1. Preliminary data - Central Statistical Office, Budapest 1990;

2. Data by county /Volumes 4-22/ - Central Statistical Office, Budapest 1992

1. táblázat. Népességszám-változás (%) a települések száma szerint
Table 1. Distribution of settlements by percentage categories of population change

Megye/County	>20	10–20	5–10	5–5	-10–	-5	-20–	-10	<-20	Összesen/county total
Budapest	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Bács-Kiskun	0	1	2	30	34	43	6	116		
Baranya	2									